

ชื่อหนังสือ

จิตรกรรมฝาผนังวัดจันทบุรี
อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี

เรียบเรียง

จตุริช อนุกุล

พิมพ์ครั้งที่ ๑

พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๔

จำนวน

๗๐๐ เล่ม

สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติการพิมพ์

ห้ามมิให้ทำซ้ำหรือลอกเลียนแบบโดยไม่ได้รับอนุญาต

จตุริช อนุกุล.

จิตรกรรมฝาผนังวัดจันทบุรี อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี— :
สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

๕๖ หน้า

ISBN ๙๗๘-๙๗๔-๒๘๓-๐๑๖-๘

จัดพิมพ์โดย

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
๓๒๑ ต.ทะเลชุบศร อ.เมือง จ.ลพบุรี ๑๕๐๐๐
โทร ๐ ๓๖๔๑ ๓๐๙๖

พิมพ์ที่

บริษัท นัชชาวิชั่น จำกัด
๔๒/๑๙ ม.๕ ต.คูคต อ.ลำลูกกา จ.ปทุมธานี ๑๒๑๓๐
โทร ๐๘๐ ๙๔๖๔๔๙๙

คำนำ

จิตรกรรมฝาผนังของไทยมีการสร้างสรรค์มาตั้งแต่สมัยสุโขทัย เป็นศิลปะที่มีความวิจิตรงดงาม แสดงถึงอัตลักษณ์และความโดดเด่นของแต่ละภูมิภาค มีเสน่ห์ตามแบบฉบับของตนเองไม่ว่าจะเป็นช่างพื้นบ้านหรือช่างในราชสำนัก ต่างสร้างสรรค์สืบต่อกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน วัตถุประสงค์ของการสร้างงานจิตรกรรมฝาผนังเพื่อสั่งสอนธรรม และยังสอดแทรกเรื่องราวชีวิต ประวัติศาสตร์ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลาที่ผ่านมา จิตรกรรมมักนิยมเขียนบนฝาผนังภายในอาคารที่เกี่ยวข้องพุทธศาสนา เช่น โบสถ์ วิหาร อันเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ โดยเขียนด้วยสีฝุ่นผสมกาว เนื้อหาที่เขียนมักเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับอดีตพุทธ พุทธประวัติ ทศชาติชาดก ไตรภูมิ และวิถีชีวิต บางครั้งจิตรกรได้มีการออกแบบให้งานจิตรกรรมมีความแปลกใหม่ร่วมสมัยกับเหตุการณ์ในขณะนั้น

วัดจันทบุรี ตั้งอยู่ริมแม่น้ำป่าสัก ตำบลเมืองเก่า อำเภอเสนาให้จังหวัดสระบุรี ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าสร้างขึ้นตั้งแต่สมัยใด เหตุที่ชื่อว่าวัดจันทบุรีสันนิษฐานได้ว่า ชุมชนเก่าแก่ที่อยู่ล้อมรอบวัดแห่งนี้ อาจจะเป็นชาวลาวที่อพยพมาจากเมืองเวียงจันทน์ตั้งแต่สมัยต้นรัตนโกสินทร์ราวสมัยรัชกาลที่ ๓ ชื่อ จันทบุรี จึงอาจจะเป็นการตั้งชื่อตามเมืองเวียงจันทน์เพื่อเป็นที่ระลึกถึงบ้านเกิด อุโบสถ สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ.๒๓๖๔ มีลักษณะก่ออิฐถือปูนหลังคาจั่ว หน้าบันประดับลายปูนปั้นลายพรรณพฤกษาและเครื่องถ้วยสังคโลกบริเวณภายในอุโบสถมีงานจิตรกรรมฝาผนังโดยรอบ ที่น่าสนใจคือการเขียนลายผ้ามาด้านหลังพระประธาน ลายดอกไม้ร่วง และเทพชุมนุมงดงามไม่แพ้ที่อื่นๆ เนื้อหาในงานจิตรกรรม แสดงเรื่องราวพุทธประวัติ เช่น พุทธประวัติตอนออกผนวช มารผจญ และทศชาติชาดก

จากการศึกษาผลงานจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถวัดจันทบุรี พบว่าเป็นงานจิตรกรรมไทยแบบพื้นบ้านมีอิทธิพลของศิลปะจีน ที่มีรูปแบบ วิธีการเรื่องราว ลวดลายบางส่วนแตกต่างจากต่างจิตรกรรมไทยประเพณีดั้งเดิม จิตรกรได้สอดแทรกเรื่องราวชีวิต วัฒนธรรมของชาวไทยวนไว้ในผลงานด้วย งานจิตรกรรมดังกล่าวชำรุดเสียหายและยังไม่เป็นที่รู้จักของคนทั่วไปมากนัก สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรีมีบทบาทหน้าที่ในการทำนุบำรุง สืบสาน และเผยแพร่งานด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้เล็งเห็นคุณค่า ของงานจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถวัดจันทบุรี ดังกล่าว จึงได้ทำการเก็บข้อมูล พร้อมดำเนินการจัดพิมพ์ เพื่อเป็นการอนุรักษ์และเผยแพร่องค์ความรู้ให้บุคคล ประชาชนทั่วไปได้ตระหนักถึงคุณค่า ภูมิปัญญา ด้านศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นของจังหวัดสระบุรี เพื่อก่อให้เกิดการอนุรักษ์ สืบสานให้ยั่งยืนต่อไปในอนาคต

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จตุริช อนุกุล

ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

สารบัญ

	หน้า
ประวัติวัดจันทบุรี	๖
ลักษณะโดยทั่วไปของพระอุโบสถ	๗
เรื่องราวภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถวัดจันทบุรี	๑๒
วิเคราะห์รายละเอียดและสิ่งน่าสนใจในภาพจิตรกรรมฝาผนัง	๓๓
บรรณานุกรม	๕๔

ประวัติวัดจันทบุรี

สระบุรีเป็นเมืองสำคัญเมืองหนึ่งแต่โบราณ สันนิษฐานว่าตั้งขึ้นเมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๐๙๒ ในรัชสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ การตั้งเมืองนี้สันนิษฐานว่า พระองค์โปรดเกล้าฯ ให้แบ่งเขตพื้นที่บางส่วนของเมืองลพบุรี เมืองนครนายก และเมืองนครราชสีมา มารวมกันตั้งขึ้นเป็นเมืองสระบุรี ทั้งนี้เพื่อต้องการให้เป็นศูนย์ระดมพลเมืองในยามศึกสงคราม เพราะฉะนั้นตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นต้นมา จึงมักพบเรื่องราวของจังหวัดสระบุรีเกี่ยวกับการศึกสงครามอยู่เสมอ (จังหวัดสระบุรี. ๒๕๖๓. ออนไลน์)

วัดจันทบุรี ตั้งอยู่ที่ตำบลเมืองเก่า อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี ไม่ปรากฏหลักฐานการสร้าง แต่มีข้อสันนิษฐานจากชื่อ มาจากคำว่า "จันทบุรีศรีศัคนาค" ซึ่งเป็นอีกนามหนึ่งของนครเวียงจันทน์ สอดคล้องกับการตั้งถิ่นฐานของชาวลาวในเขตเมืองสระบุรี ที่อพยพมาจากเวียงจันทน์ ในสมัยรัชกาลที่ ๑ และรัชกาลที่ ๓ ตั้งอยู่บนบึงโจ้งใกล้แม่น้ำป่าสัก ตำบลเมืองเก่า อำเภอเสาไห้ ตามประวัติศาสตร์จังหวัดสระบุรีเล่าว่าตำบลเมืองเก่าเป็นที่ตั้งเมืองสระบุรี มีบึงขนาดใหญ่เป็นรูปคล้ายเกือกม้าชาวบ้านเรียกว่า บึงโจ้ง ที่ตั้งเมืองภายหลังย้ายตามผู้ปกครองไปยังตำบลไผ่ล้อม และในสมัยรัชกาลที่ ๕ เมื่อก่อสร้างทางรถไฟสายอีสาน ก็ย้ายที่ตั้งเมืองไปอยู่ตำบลปากเพรียว จนถึงปัจจุบัน

วัดนี้มีประวัติความเป็นมาไม่แน่ชัด สันนิษฐานตามสถาปัตยกรรมไทยผสมจีนและหน้าบันมีปูนปั้นรูปดอกไม้ที่นิยมในสมัยรัชกาลที่ ๓ บ้างว่าเป็นวัดเดิมชื่อวัดศรีมหาโพธิ์เมื่อชาวเวียงจันทน์อพยพเข้ามาอยู่จึงเปลี่ยนชื่อเพื่อเป็นที่ระลึกถึงว่า จันทบุรี ตั้งอยู่ที่บ้านเมืองเก่า หมู่ ๖ ตำบลเมืองเก่า เลยจากที่ว่าการอำเภอไปประมาณ ๑ กิโลเมตร ตามทางหลวงหมายเลข ๓๐๔๑ วัดอยู่ทางขวามือ มีป้ายชี้ทางเข้าวัดอย่างชัดเจน สิ่งที่น่าสนใจคือ พระอุโบสถ สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๔ สมัยรัชกาลที่ ๓ รายละเอียดของสถาปัตยกรรมที่สอดแทรกอยู่ใน "วัดจันทบุรี" สะท้อนให้เห็นถึงช่วงเวลาของความเจริญรุ่งเรือง และบอกเล่าวิถีชีวิตของผู้คนในยุคนั้นได้เป็นอย่างดี แม้ไม่

ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าสร้างขึ้นในสมัยใด แต่พอสันนิษฐานได้ว่า ชุมชนเก่าแก่ที่อยู่รอบ ๆ วัด น่าจะเป็นชาวลาวที่อพยพมาจากเมืองเวียงจันทน์ราวสมัยรัชกาลที่ ๓ การใช้ชื่อวัดว่า จันทบุรี จึงน่าจะตั้งตามเมืองเวียงจันทน์เพื่อให้ระลึกถึงเมืองที่จากมา ส่วนเอกลักษณ์ของศิลปะสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เป็นความโดดเด่นที่นักท่องเที่ยวจะพบเห็นได้เมื่อเข้าเยี่ยมชมภายในวัดจันทบุรี ดูจากลักษณะของอุโบสถเป็นอาคารขนาดใหญ่ รูปทรงสอบขึ้นด้านบน มีงานปูนปั้นประดับเครื่องถ้วยแบบจีนบริเวณหน้าบัน ไม่ปรากฏช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ ซึ่งเป็นอาคารแบบพระราชนิยมรูปแบบหนึ่งในสมัยรัชกาลที่ ๓ คงจะได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะจีน ภายในเป็นอาคารโถง ไม่ปรากฏแนวเสา ผนังอุโบสถเขียนงานจิตรกรรมฝาผนังโดยรอบ แสดงเรื่องราวพุทธประวัติและชาดกต่าง ๆ ที่น่าสนใจคือการเขียนลายผ้าผ่านด้านหลังพระประธาน งดงามไม่แพ้ที่อื่น ๆ หากองค์พระประธานมีพระพักตร์กลม ดูแปลกตา สิ่งสำคัญอีกอย่างคือ จิตรกรรมฝาผนังของวัดจันทบุรี มักได้รับการอ้างอิงในการกล่าวถึงสภาพความเป็นอยู่ของคนหลากหลายชาติพันธุ์ในภาคกลางสมัยต้นรัตนโกสินทร์ เช่น ลาว จีน ไทยวน ไทสยาม ฯลฯ ซึ่งทุกวันนี้แทบจะไม่ปรากฏเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ให้เห็นกันแล้ว ไม่ว่าจะเป็นการแต่งกาย ทรงผม ความเชื่อ สภาพบ้านเรือน แม้กระทั่งภาษาพูด นับเป็นบันทึกที่มีคุณค่าต่อการเรียนรู้อย่างยิ่ง (วัดจันทบุรี. ๒๕๖๓. ออนไลน์)

ลักษณะโดยทั่วไปของอุโบสถ

อุโบสถหลังเก่าตั้งอยู่ใกล้กับอุโบสถหลังใหม่ซึ่งเป็นอาคารปูนรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าหันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีขนาดไม่ใหญ่มากนัก กว้างประมาณ ๗ เมตร ยาว ๑๖ เมตร มีหน้าต่างด้านข้าง ข้างละ ๕ บาน มีประตูทางเข้าด้านทิศตะวันออกด้านเดียว ด้านหลังเป็นผนังทึบ หลังคามุงด้วยกระเบื้อง หน้าบันประดับด้วยภาชนะเครื่องถ้วยต่างๆ ตามแบบสมัยนิยมในรัชกาลที่ ๓ เป็นต้นมา

ลักษณะของสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม บ่งบอกว่า อุโบสถหลังเก่าของวัด สร้างในสมัยรัตนโกสินทร์ มีรูปแบบผสมผสานระหว่างไทยกับจีน เป็นแบบพระราชนิยมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ หน้าบันก่ออิฐฉาบปูน ประดับลวดลายปูนปั้น ด้านบนสุดปั้นเป็นรูปดอกไม้ ประดับขามกระเบื้องเคลือบเป็นเกสร รายล้อมด้วยกลีบดอกและลายปูนปั้น ถัดจากปูนปั้นกรอบหน้าบันเข้ามา ประดับลายหน้ากระดานเป็นกรอบสามเหลี่ยมซ้อนกัน ๒ ชั้น ลายหน้าบันปั้นปูนประดับลวดลายดอกไม้เต็มทั้งหน้าบัน ขอบด้านล่างของหน้าบันประดับลายหน้ากระดานทางนอน ถัดลงมา ตลอดความยาวของขอบล่างสุดประดับกระจิง อุโบสถมีขนาด ๗ ห้องเสา หลังคาทรงจั่วตบเดียว มุงกระเบื้องดินเผา โครงสร้างเป็นแบบผนังรับน้ำหนักผนังด้านหน้าก่อซุ้มบันแถลงซ้อน ๒ ชั้น ใช้สำหรับเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป ประติมากรรมเข้าอุโบสถมี ๒ ตำแหน่ง หนาบทั้งสองข้างของซุ้มบันแถลง ซุ้มประตูเป็นทรงอย่างเทศ งานปูนปั้นกรอบช่องประตูประดับลายหน้ากระดาน ลายเครือเถาดอกพุดตาน-ใบเทศ ตอนบนของซุ้มบรรจุลวดลายพฤษชาติ ภายในกรอบทรงสามเหลี่ยมประดับด้วยขามกระเบื้องเคลือบเป็นเกสรดอกไม้ คล้ายกับลวดลายหน้าบัน บานประตูด้านนอกและด้านในทาสีเข้ม ไม่มีลวดลายประดับ ผนังด้านหลัง ก่อเป็นผนังทึบ ผนังด้านข้างฉาบเรียบ เจาะเป็นช่องหน้าต่าง ด้านละ ๕ ช่อง ซุ้มหน้าต่าง ทรงอย่างเทศ ประดับปูนปั้นลวดลายพฤษชาติ คล้ายซุ้มประตู บานหน้าต่างทั้งด้านนอกด้านในทาสีเข้ม ไม่ประดับลวดลาย เช่นเดียวกับบานประตู ภายในอุโบสถ ประดิษฐานพระประธานปางสมาธิ มีลักษณะคล้ายพระพุทธรูป จังหวัดฉะเชิงเทรา

หลวงพ่พุทธรูปปางสมาธิ สมัยล้านนา หล่อด้วยทองสัมฤทธิ์ หน้าตักกว้างเพียงศอกเศษ มีพุทธลักษณะทั้งดงามมาก ทั้งพระหัตถ์ พระเนตร ตลอดจนพระกรรมเป็นลักษณะเฉพาะที่สร้างกันในหลวงพระบางและเวียงจันทน์ ซึ่งเรียกกันว่า “พระลาว” สันนิษฐานว่า นำมาจากลาว (หลวงพ่พุทธรูปปางสมาธิ, ๒๕๖๓, ออนไลน์) หน้าพระประธานมีพระพุทธรูปปางมารวิชัย ๒ องค์ กับพระพุทธรูปปางสมาธิขนาดย่อม

อีก ๒ องค์ บนผนังเขียนภาพจิตรกรรม โครงสร้างชื่อทาสีแดงชาด บนเพดาน
ประดับดาวเพดาน ทำเป็นลายฉลุปิดทอง

ดูจากลักษณะรูปแบบและลวดลายการตกแต่งคล้ายกับวัดในกรุงเทพฯ
หลายวัดเช่น วัดสามพระยา ที่ประดับสัญลักษณ์มงคลบนหน้าบันพระอุโบสถ
ได้สะท้อนให้เห็นอิทธิพลศิลปะจีนที่เข้ามามีบทบาทในงานศิลปกรรม
ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องจากในรัชสมัยดังกล่าว
มีการติดต่อค้าขายกับพ่อค้าจีนในย่านการค้าของไทยอย่างเฟื่องฟู ประกอบ
กับผู้สร้างพระอารามซึ่งอยู่ในฐานะชนชั้นปกครองและมีบทบาทในทาง
การค้าระหว่างประเทศ และเป็นกลุ่มผู้กำหนดกระแสนิยมงาน
ศิลปกรรมอย่างใหม่ แขนงงานศิลปะแบบไทยประเพณีที่มีมาแต่เดิม ดังนั้น
การประดับตกแต่งลายสัญลักษณ์มงคลจีนในงานศิลปกรรมไทย จึงเป็น
การรับเอาคติความเชื่อจีนมาประดับตกแต่งพุทธศาสนสถาน ให้เกิดความ
เป็นสิริมงคลและเป็นการให้คำอวยพรให้เกิดความสงบสุขแก่บ้านเมือง
(ลลิตา อัสวสกุลลือชา. ๒๕๖๓. ออนไลน์) ยกตัวอย่างเช่น วัดโพชนัดพล
เสพย์ เจริญรุ่งเรืองในสมัยรัชกาลที่ ๓

ภาพอุโบสถของวัดจันทบุรีด้านหน้าเป็นทรงสอบ
คือฐานกว้างยอดเรียวเล็กลงมีซุ้มบันแถลงตรงกลาง

ภาพอุโบสถด้านด้านหลังผนังฉาบเรียบไม่มีประตู

ภาพซ้ายหน้าบันที่ไม่มีช่อฟ้าใบระกาหางหงส์ ประดับลายปูนปั้นลายพรหมพฤกษาและใช้ถ้วยสังคโลกตกแต่ง
เปรียบเทียบกับขววัดไพชยนต์พลเสพย์ ศิลปกรรมสมัยรัชกาลที่ ๓

ภาพผนังด้านข้างฉาบเรียบ เจาะเป็นช่องหน้าต่าง ด้านละ ๕ ช่อง ชும்หน้าต่าง ประดับปูนปั้นลวดลายพฤกษชาติ
และถ้วยชามสังคโลก นำเสียดายที่ถ้วยสังคโลกถูกงัดขโมยไปขาย จนเหลือให้ชมไม่มากนัก

ภาพพระประธานในอุโบสถปางสมาธิมีพุทธรูปปางมารวิชัยขนาดช้ายขวา
และพระปางสมาธิขนาดย่อมอีก ๒ องค์

ภาพพระประธานในอุโบสถปางสมาธิมีพุทธลักษณะคล้ายกับ
พระพุทธโสธร จังหวัดฉะเชิงเทราที่เป็นศิลปะแบบลาว

ภาพพระพุทธโสธรจังหวัดฉะเชิงเทรา

เรื่องราวภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถ วัดจันทบุรี

อุโบสถวัดจันทบุรีเป็นอาคารก่ออิฐถือปูนที่ปรากฏร่องรอยหลักฐานว่าสร้างในราวรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. ๒๓๖๔ ที่ผนังเบื้องหน้าพระประธาน ด้านล่างเขียนภาพพุทธประวัติ เนื้อช่องประตูเป็นภาพตอนมารผจญ ภาพด้านขวา ในฉากมารผจญ มารสวัตตี ผู้เป็นพญมารเข้าขัดขวางการบำเพ็ญเพียร แสดงความเป็นเจ้าของบัลลังก์ พระพุทธเจ้าทรงชี้เหยียดพระหัตถ์เบื้องขวาชี้ลงดิน อ่างพระแม่ธรณีเป็นพยานที่พระองค์ได้สั่งสมบุญบารมีในอดีตชาติ พญามารยกทัพเข้าขัดขวางการบรรลุธรรมของพระพุทธเจ้า พระแม่ธรณีปรากฏกาย ภาพทางซ้ายน้ำจากมวยผมของพระแม่ธรณี บีบมวยผมที่เก็บน้ำ ที่พระองค์เคยกรวดน้ำในทุกๆชาติท่วมกองทัพนมาร พัดพามวลหมู่มารแตกจมหายถูกหมู่ปลาและจระเข้กัดกินพ่ายไป ทำให้พวกมารยอมอ่อนน้อมต่อพระพุทธองค์ หลังจากนั้น พระองค์ทรงบำเพ็ญสมาธิ จนกระทั่งตรัสรู้ในเวลารุ่งเช้า ที่ผนังระหว่างช่องประตู เขียนตอนเสด็จออกมหาภิเนษกรมณ์ ท้าวจตุโลกบาลทั้งสี่ เข้าประจำที่เท้าของม้านักรูทกะ ซึ่งเป็นอัครราชยาน แล้วพาหะข้ามกำแพงเมืองด้วยปาฏิหาริย์

มีพระอินทร์นำเสด็จ พระพรหมกางฉัตรถวายนายฉันทะเกาะหลังม้าตามเสด็จ ขณะทีพญามาร วสวัตตี เข้าห้ามปราม ผนังด้านหลังพระประธานเขียนภาพม่านลายพุ่มข้าวบิณฑ์ก้านแย่ง แหวกออกเป็นพื้นหลังสีเข้ม พื้นหลังบรรจุภาพดอกไม้ ผลไม้ ที่มาจากต่างประเทศ ผนังด้านข้างตอนบนเหนือช่องหน้าต่าง เขียนภาพเทพชุมนุมทั้งสองด้าน ผนังระหว่างช่องหน้าต่างเขียนภาพประกอบ ทางขวาของพระประธานเขียนภาพทศชาติชาติก ๕ ชาติทางซ้ายเขียนภาพพุทธประวัติ ปรีศนาธรรม เหล่าเทพชุมนุมต่างประนมหัตถ์ นั่งเรียงรายหันหน้าเข้าสักการะพระพุทเจ้า ระหว่างเทพและยักษ์คั่นด้วยพุ่มข้าวบิณฑ์ในลักษณะเครื่องบูชา พื้นหลังเขียนลายดอกไม้ร่วง ถัดขึ้นไปเขียนภาพเฟื่องอุบะดอกไม้ ปลายสุดของจิตรกรรมฝาผนังทั้งสองด้าน เป็นภาพพระพุทเจ้า ประทับนั่งขัดสมาธิบนบัลลังก์ดอกบัว ภาพพุทธประวัติ ตอนพระอินทร์และพระพรหมทูลเชิญ ขอให้พระพุทเจ้าเสด็จไปเทศนาโปรดเหล่าเทวดาบนสวรรค์ ฉากในภาพแสดงอาคารเครื่องก่อแบบจีน ภาพพระพุทองค์ประทับอยู่ที่ชั้นบนสุดของเรือนซ้อนชั้น ชั้นล่างมีเหล่าพระสาวกนั่งอยู่เต็มฉากอาคารเป็นทรงเก้งจีน บันไดทางขึ้นอยู่ภายนอกด้านข้างเป็นหอรระฆัง กำแพง และอาคารแบบจีน

ความโดดเด่นของจิตรกรรมในอุโบสถ อยู่ที่ฉากบ้านเรือน ผู้คนในท้องถื่น ทางซ้ายในภาพมีเรือนแบบล้านนา หรือไทยวน เห็นได้จากกาแลเหนือจั่วบ้าน ฝาเรือนผายออก ยกใต้ถุนสูง หลังคามุงด้วยแป้นเกล็ดหญิงชาวบ้านหม่ผ้าเฉวียงบ่า นุ่งผ้าซิ่นยาว เกล้ามวย บางคนไว้ผมมวยแบบลาว เด็กเปลือยกายไว้ผมจุก ชายไทยวนนุ่งผ้า หม่มผ้าขาวม้าเฉวียงบ่าขณะทำบุญ ไว้ผมทรงฝาละมี คือ โคนรอบศีรษะ เหลือเฉพาะบริเวณกระหม่อม ซึ่งเป็นทรงผมที่นิยมในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ไกล่กับแถวของหญิงชาวบ้าน เป็นภาพบ้านของคหบดีชาวจีน เป็นตึกสองชั้นก่ออิฐถือปูน หลังคามุงกระเบื้องกาบู่ ประตูหน้าต่างและหน้าจั่วประดับรูปผลไม้ดอกท้อ รั้วบ้านเป็นกำแพงล้อมรอบ ประตูกำแพงเป็นซุ้มโค้งแบบจีนในภาพมหาภิเนกกรรมฉิทหารรักษาวิง นุ่งผ้าใส่รงตาหมากรุก มีผ้าคลุมศีรษะ กำลั้งลับ ขณะเจ้าชายสิทธิธลหกลบออกจากปราสาทเพื่อออกบวช ภาพทางขวาของพระประธาน

ซึ่งเล่าเรื่องชาดก ๕ เรื่อง คือ เตมียชาดก มหาชนกชาดก สุวรรณสามชาดก เนมิยราชชาดก และมโหสถชาดก มีสภาพลบเลือนไปมาก

ภาพจิตรกรรมด้านหลังพระประธาน

ภาพด้านหลังพระประธานเขียนภาพม่าน ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ก้านแย่ง
แหวกออกเป็นพื้นหลังสีแดงเข้ม พื้นหลังมีลวดลายภาพดอกไม้และผลไม้ประดับตกแต่ง

ภาพด้านหลังพระประธานมีขนาดกว้าง ๕.๘๐ เมตร
สูงประมาณ ๓ เมตร เขียนภาพผ้าม่านที่ถูกเปิดออก โดยมีองค์ประกอบคือ
ด้านบนสุดของม่านเป็นพื้นสีแดงตัดเขียวเขียนภาพสัญลักษณ์มงคลของจีน
เช่น ดอกท้อ ลูกท้อ น้ำเต้า ลายประแจจีน อาวุธ แจกัน ลายพรรณพฤกษา
เป็นต้น ตรงกลางภาพเป็นผ้าม่านแหวก มีเครื่องแขวนดอกไม้สดเป็นโคม
ระย้าตรงกลางภาพ ด้านข้างทั้งสองด้านเป็นรอยผ้าม่านยับลวดลายผ้าม่าน
คล้ายกับผ้าลูกไม้จากต่างประเทศ ขอบผ้าม่านเป็นผ้าพิมพ์ลายคล้ายผ้าที่
สั่งทำจากอินเดีย จิตรกรเขียนให้มีมิติแบบตะวันตกประดับตกแต่งด้วยแขวน
ด้วยดอกไม้ มาลัย และภาพผลไม้ที่อาจมาจากจีนหรือต่างประเทศ ด้านซ้าย
ภาพอาจจะเป็นภาพเงาะและลิ้นจี่ ด้านขวาอาจจะเป็นภาพแอปเปิ้ล มะม่วง

ลูกท้อ ส่วนลายผ้ามานั้นเป็นลายพุ่มข้าวบิณฑ์ก้านแย่งแบบไทย เน้นสีเขียว และสีแดง จิตรกรรมด้านหลังพระประธานนี้มีความแปลกตาต่างจากการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังแบบประเพณีดั้งเดิมโดยทั่วไป ที่ต้องเขียนภาพไตรภูมิ แต่ที่วัดจันทบุรี จิตรกรกลับออกแบบให้เป็นภาพม่านแหวก อาจต้องการแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมจีนและตะวันตกที่เข้ามามีบทบาทในสมัยนั้น

ภาพลายผ้าม่านหลังพระประธาน

ภาพลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ลายผ้าพิมพ์ลาย ดอกไม้ และผลไม้

ภาพจิตรกรรมด้านหน้าพระประธาน

ภาพจิตรกรรมตรงข้ามพระประธาน

ภาพตรงข้ามพระประธานแบ่งออกเป็น ๒ ส่วนได้แก่

ภาพที่ ๑ ชั้นบนเป็นภาพมารผจญ บนสุดของภาพเป็นภาพเทวดา คนธรรพ์ วิยาธร แบ่งภาพด้วยเส้นสีเทาแบบเส้นฮ่อ ภาพจิตรกรรมเน้น โทนสีแดงด้านขวาของภาพเป็นพญามารยกทัพมาหวังทำร้ายพระพุทธเจ้า ด้านซ้ายของภาพพญามารยอมศิโรราบประนมกรถือดอกบัวสักการะ พระพุทธองค์ ตรงกลางเป็นภาพพระพุทธเจ้านั่งประทับโพธิบัลลังก์ ด้านล่างเป็นภาพพระแม่ธรณีบิดมวยผมภาพด้านซ้ายและขวาค่อนข้างชำรุดเสียหาย จากน้ำฝนอันเกิดจากหลังคารั่ว

เนื้อหาของภาพ คือพญามารยกทัพไพร่พลเพื่อขัดขวางการบรรลุนิรมิตของพระพุทธเจ้า แต่แม่พระธรณีเข้ามาเป็นพยานโดยการบีบน้ำจากมวยผม ทำให้ทัพพญามารถูกน้ำท่วมแตกพ่าย ท้ายที่สุดพญามารต้องยอมศิโรราบ ประณมรสีการะพระพุทธรูป ก่อนที่พระองค์จะทรงตรัสรู้นั้น ได้ประทับนั่งบนบัลลังก์หย้ากาคา ที่โสคติยะพราหมณ์ถวายใต้ต้นมหาโพธิ์นั้นพระองค์ได้ทรงตั้งปณิธานแน่วแน่ว่า “แม่เลือดเนื้อในสรีระทั้งสิ้นจะเหือดแห้งไปเหลือแต่เอ็นกระดูกเท่านั้นก็ตามที เรายังไม่บรรลุนิรมิตโพธิญาณ จะไม่ลุกขึ้นจากที่นั่งนี้”

จอมมารที่ชื่อว่า วสวัตตี ที่คอยขัดขวางการทำความดีของพระองค์ ตลอดมาเมื่อทราบว่าพระดำริปณิธานอันแน่วแน่ของพระองค์เช่นนั้น ก็เกิดหวั่นเกรงว่า หากปล่อยให้บรรลุความสำเร็จตามปณิธานแล้ว พระองค์ก็จะพ้นอำนาจของตนไป จึงได้ระดมพลเสนามารทั้งหลายมาผจญเพื่อขับไล่ด้วยวิธีที่น่ากลัวต่างๆ เช่น บันดาลให้พายุพัดรุนแรง บันดาลฝนให้ตกหนัก บันดาลให้ปรากฏเป็นอาวุธต่างระดมยิงเข้าไปเพื่อให้ตกต้องพระองค์แต่ว่าพระองค์ได้ทรงระลึกถึงความดีที่ได้ทรงบำเพ็ญมา ที่เรียกว่า พระบารมี ๑๐ ประการ ในเวลานั้นพระโพธิสัตว์ไม่มีเสนาหรือใครอื่นที่จะอ้างมาเป็นพยาน จึงได้ทรงเหยียดพระหัตถ์เบื้องขวาชี้ลงไปที่แม่พระธรณีเป็นพยานเพราะได้ทรงบำเพ็ญทานต่างๆ เป็นอันมากและในการให้ทานทุกครั้งก็ได้ทรงหลังทักษิณาทน (หยาดน้ำ) ลงบนที่แผ่นดินซึ่งโดย บุคลาธิษฐานก็เหมือนดังตกลงไปบนมวยผมของแม่พระธรณี จึงได้ปรากฏเป็นนางธรณีบีบมวยผม ซึ่งชุ่มด้วยน้ำหลังออกมา มากมายกลายเป็นทะเลหลวง ท่วมพญามารและเสนาทั้งหลาย พญามารพร้อมทั้งเสนามารจึงแตกพ่ายถูกน้ำพัดพาไปหมดสิ้นจึงเป็นอันได้ทรงชนะมาร ในที่สุดพระยามาร ก็ขอยอมแพ้ และได้กล่าวคำว่า “นโม” เป็นครั้งแรก ซึ่ง แปลว่า “ขอนอบน้อม” หรือ ยอมรับการมาก่อนของพระพุทธเจ้า อย่างแท้จริง (มารผจญ, ๒๕๖๓, ออนไลน์)

ภาพประกอบของการฟ่ายแพ้วของบริวารพญามารสนุกสนานสอดแทรก
อารมณ์ขันของจิตรกร ได้อารมณ์ไม่แพ้จิตรกรรมวัดใดเลย

ภาพซ้ายมารผจญแบ่งภาพด้วยเส้นสันเทาแบบอ่อนเน้นโทนสีแดง
ภาพขวาภาพพระแม่ธรณีบิดมวยผมดงามอ่อนช้อย

ภาพการฟ่ายแพ้วของบริวารพญามารมีลีลาตื่นเต้น สอดแทรกอารมณ์ขันของจิตรกร

ภาพที่ ๒ ชั้นล่างลงมาเป็นภาพที่อยู่ตรงกลางระหว่างประตูทั้งสองด้าน เขียนภาพมหากาพย์เนกกรมณ์ สีโดยรวมเป็นสีน้ำเงินและสีน้ำตาลสื่อถึงบรรยากาศตอนกลางคืน เนื้อหาของภาพเจ้าชายสิทธัตถะทรงม้ากัณฐกะเสด็จออกจากกรุงกบิลพัสดุ์ เพื่อทรงบรรพชา ในราตรีกาลวันเพ็ญ พระองค์มีพระชนมายุ ๒๙ พรรษา ภายหลังจากที่พระองค์ได้เสด็จประพาสอุทยาน และได้ทอดพระเนตรเห็นทนต์ทั้งสี่ คือคนแก่ คนเจ็บ คนตาย และสมณะแล้วเสด็จกลับพระราชวัง ได้ทรงสดับข่าวการประสูติพระโอรส ทรงเปล่งอุทานว่า ราหูโล ซึ่งแปลว่า ท่วง คล้อง แล้ว

ซ้ายมือของภาพเขียนตอน เจ้าชายสิทธัตถะประทับบนหลังม้ากัณฐกะ มีนายฉันทะยืนติดตามไป ข้างหน้ามีเทวดาถือธงนำ ถัดมาเป็นท้าวสักกะ เทวราชกำลังจูงม้า เบื้องหลังมีพรหมเชิญเครื่องบวง ท้าวจตุโลกบาลประคองเท้าม้าทั้งสี่ให้เคลื่อนที่ไป และในขณะที่จะพ้นพระราชวังออกไป มีพระยามารวสวัตตีผู้ใจบาป แสดงอาการห้ามไว้มิให้ไป

เนื้อหาของภาพคือ เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกจากวัง พร้อมด้วยนายฉันทะและม้ากัณฐกะ เมื่อเสด็จมาถึงฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา พระองค์ก็ทรงเปลื้องเครื่องทรงกษัตริย์ มอบให้นายฉันทะ และรับสั่งให้นำม้ากัณฐกะกลับคืนสู่พระนคร เพื่อแจ้งข่าวแก่พระประยูรญาติและพระราชบิดาก่อนจากไป นายฉันทะและม้ากัณฐกะ ได้แสดงความโศกเศร้าโศกาอาดูรด้วยความจงรักภักดีและอาลัยรัก

ภาพมหากาพย์เนกกรมณ์

ภาพมหากาพย์สงครามกลางเมือง ทรงแสดงออกนอกเมืองทอดพระเนตรเห็นทูตทั้งสี่
คือคนแก่ คนเจ็บ คนตาย และสมณะ ช้ายทรงตัดพระเมารีสริมฝั่งแม่น้ำอินโดมา

ภาพจิตรกรรมด้านข้างขวามือพระประธาน

ภาพด้านขวามือพระประธานจะแบ่งภาพออกเป็น ๒ ส่วน คือบริเวณ
คอสองหรือส่วนบนเหนือขอบหน้าต่างเป็นภาพมาลัยดอกไม้คล้ายดอก
พุดตาน ดูแปลกตาสวยงามไม่เหมือนจิตรกรรมฝาผนังโดยทั่วไป พื้นผนัง
สีแดงเข้ม ดอกไม้เป็นสีชมพู น้ำเงินและสีขาว ดอกไม้ร่วงและเทพชุมนุม
หันหน้ามาหาพระพุทธเจ้าที่มุมขวาสุด เนื้อพระพุทธเจ้าเขียนเป็นผ้า幔
มีลวดลายผ้าศิลปะแบบจีน มีภาพมังกรหันหน้าชนกันสองตัว

ภาพพระพุทธเจ้าประทับนั่งสมาธิบนดอกบัวบานฐานสิงห์
เทวดาฟังธรรม สัตว์ส่วนและการตัดเส้นงดงาม

ภาพมังกรด้านบนสุดและลายดอกไม้คล้ายดอกเหมย อิทธิพลศิลปะแบบจีน

ภาพจิตรกรรมด้านล่างระหว่างช่องหน้าต่าง

ภาพจิตรกรรมด้านล่างบริเวณคอกหนึ่งได้รับความเสียหาย เป็นอย่างมาก แต่พอจะคาดเดาได้ว่าเป็นภาพเขียนเกี่ยวกับทศชาติชาดก ซึ่งเล่าเรื่องชาดก ๕ เรื่อง คือ เตมียชาดก มหาชนกชาดก สุวรรณสามชาดก เนมิยราชชาดก และมีโหดชาดก ซึ่งพอมีภาพเขียนที่พอสันนิษฐานได้คือ มหาชนกชาดก และเนมิราชชาดกภาพนี้ค่อนข้างสมบูรณ์ที่สุดจากจำนวน ๕ ภาพ การดูภาพจิตรกรรมต้องดูจากภาพด้านล่างมาด้านหน้า

ช่องที่ ๑ ภาพเตมียชาดกแต่ภาพจิตรกรรมเสียหายลบเลือนไปมากไม่สามารถทราบรายละเอียด

การดูภาพจิตรกรรมต้องดูจากภาพในสุดท้ายย้อนกลับมาที่ประตูทางเข้า

ช่องที่ ๒ มหาชนกชาดก

ช่องที่ ๒ มหาชนกชาดก เป็นชาติที่ ๒ ของทศชาติชาดก ขณะที่เสด็จ
ลงสำเภาไปค้าขาย เกิดพายุใหญ่เรือแตกกลางมหาสมุทร พระมหาชนก
ทรงว่ายน้ำโต้คลื่นอยู่ในมหาสมุทรถึง ๗ วัน นางเมขลาเห็นเลื่อมใส
ในความพยายาม จึงอุ้มพระองค์เหาะไปส่งที่ฝั่ง

ช่องที่ ๓ ภาพสุวรรณสามชาดก

ช่องที่ ๓ ภาพสุวรรณสามชาดก เป็นชาติที่ ๓ ของทศชาติชาดก
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพรหมฤๅษี ต้องรับภาระเลี้ยงดูบิดามารดาผู้ตา
บอด วันหนึ่งกบิลยักษ์แฝงศรมาถูกได้รับบาดเจ็บแสนสาหัส แต่ก็ไม่ได้โกรธ
กลับแสดงเมตตาจิตต่อกบิลยักษ์ และเทศนาทศพิธราชธรรมให้กบิลยักษ์ฟัง
ด้วยอำนาจแห่งเมตตาธรรมทำให้พระสุวรรณสามหายเจ็บปวดรวดร่อนชีวิตมาได้
และบิดามารดาก็กลับมีจักษุดี ภาพนี้เสียหายลบเลือนไปมาก

ช่องที่ ๔ ภาพเนมิราชขาดก

ช่องที่ ๔ ภาพเนมิราชขาดก เป็นชาติที่ ๔ ของทศชาติขาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเนมิราช โอรสเจ้าเมืองมิลินา โปรดการ บริจาคทานและรักษาพรหมจรรย์ พระอินทร์ทรงพองพระทัย ถึงกับให้ พระมาตุลีนำทิพยรถมารับไปเที่ยวเมืองสวรรค์ และเมืองนรก แล้วเชิญให้ ครองเมืองสวรรค์ พระเนมิราชไม่ทรงรับและเสด็จกลับบ้านเมือง

ช่องที่ ๕ ภาพมโหสถขาดก

ช่องที่ ๕ ภาพมโหสถชาดก เป็นชาติที่ ๕ ของทศชาติชาดก พระโพธิสัตว์ เสวยพระชาติเป็นมโหสถบัณฑิตผู้มีปัญญาดุจแผ่นดิน รักราชการอยู่ประจำในราชสำนักของพระเจ้าจุกุณีในท่ามกลางปัญหาและอุปสรรคนานัปการ ท่านได้ใช้ปัญญาที่อบรมมาดีแล้ว เข้าแก้ไขปัญหาทุกอย่างให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี ภาพนี้เลอะเลือนไปมากเหลือเพียงภาพมูมบน ขวาเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

ภาพจิตรกรรมผนังด้านซ้ายของพระประธาน

ภาพจิตรกรรมด้านซ้ายมือของพระประธาน

ภาพด้านซ้ายมือพระประธานจะแบ่งภาพออกเป็น ๒ ส่วน คือ บริเวณคอสองหรือส่วนบนเหนือขอบหน้าต่างด้านในสุดเป็นภาพพระพุทธเจ้านั่งประทับขัดสมาธิบนดอกบัว ด้านบนสุดเขียนภาพเพื่อองูบะดอกไม้ ถัดมาเป็นภาพเทพชุมนุม คั่นด้วยพุ่มข้าวบิณฑ์ ด้านล่างสุดช่องระหว่างหน้าต่างเขียนภาพพุทธประวัติ ตอนพระอินทร์และพระพรหมทูลเชิญ ขอให้พระพุทธเจ้าเสด็จไปเทศนาโปรดเหล่าเทวดาบนสวรรค์ ฉากในภาพแสดง

อาคารเครื่องก่อแบบจีน ภาพพระพุทธรูปประทับอยู่ที่ชั้นบนสุดของเรือน
ซ้อนชั้น ชั้นล่างมีเหล่าพระสาวกนั่งฟังธรรม ฉากอาคารเป็นสถาปัตยกรรม
ทรงเก๋งจีน บันไดทางขึ้นอยู่ภายนอก ด้านข้างเป็นหอระฆัง กำแพง และ
อาคารสถาปัตยกรรมแบบจีน อาจเป็นภาพปริศนาธรรม ภาพพระพุทธรูปเจ้า
ออกโปรดชาวบ้านและชฎิลสามพี่น้องเป็นภาพสุดท้ายที่มีขนาดใหญ่ที่สุด
การดูภาพให้ดูจากภาพในสุดย้อนกลับมาที่ประตูทางเข้า ภาพทุกภาพ
ลบเลือนเสียหายช่วงล่างของภาพเนื่องจากความชื้น จากหลังคารั่ว

ภาพแรก จากด้านในสุดเป็นภาพพระพุทธรูปเจ้า
ประทับนั่งสมาธิบนบัลลังก์บัวหงาย มีพระสาวกนั่งสมาธิอยู่ใต้ต้นไม้และโขดหิน

ภาพที่สอง พระอินทร์และพระพรหมเหล่าเทวดาฟังธรรมพระพุทธเจ้า
ในอาคารสถาปัตยกรรมแบบจีน

ภาพที่สาม ปรีศนาธรรม พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่ชั้นบนอาคารแบบจีน ชั้นล่างมีเหล่าพระ
สาวกนั่งอยู่เต็ม ทุกชั้น อาคารเป็นสถาปัตยกรรมแบบจีน บ้านไต่ทางขึ้นอยู่ภายนอก

ภาพที่สี่ พระพุทธเจ้าออกโปรดชาวบ้านและชฎิลสามพี่น้องเป็นภาพสุดท้ายที่มีขนาดใหญ่ที่สุด

ภาพพระพุทธเจ้าออกโปรดชาวบ้านนอกเมือง

เนื้อหาของภาพพระพุทธองค์เสด็จไปถึงตำบลอุรุเวลาเสนานิคม ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของชนกิล ๓ พี่น้อง กับหมู่ศิษย์ ๑,๐๐๐ คน พี่ชายชื่อ อุรุเวลกัสสปะ น้องชายคนกลางชื่อ นทีกัสสปะ น้องชายน้อยชื่อ คยาก็ัสสปะ ทั้ง ๓ แยกกันสร้างอาศรมอยู่กับบริวารของตนใกล้ฝั่งแม่น้ำเนรัญชา พระองค์ทรงทรมานอุรุเวลกัสสปะด้วยวิธีต่าง ๆ แสดงให้เห็นว่าลัทธินั้นไม่มีแก่นสาร จนอุรุเวลกัสสปะสลดใจ พร้อมทั้งบริวารลอยผมที่เกล้าเป็นชฎา และเครื่องบริวารบำเพ็ญพรตและบูชาไฟเสียในแม่น้ำ ทูลขออุปสมบท พระองค์ทรงประทานให้ ส่วนน้องชายคนที่ ๒ ตั้งอาศรมอยู่ทางใต้กระแสน้ำ ได้เห็นชฎา และบริวารเครื่องบำเพ็ญพรตบูชาไฟ ของพี่ชายลอยไปตามกระแสน้ำเช่นนั้น คิดว่าเกิดอันตรายแก่พี่ชายจึงพาบริวาร ๓๐๐ คนมาสู่สำนักพี่ชาย ก็ได้เห็นพี่ชายถือเพศเป็นภิกษุเสียแล้ว ถ้ามได้ความว่าเป็นพรหมจรรย์อันประเสริฐ จึงพร้อมทั้งบริวารลอยบริวารทิ้งเสีย แล้วทูลขออุปสมบท ฝ่ายคยาก็ัสสปะ เห็นบริวารของพี่ชายลอยไปตามกระแสน้ำจึงคิดเช่นนั้นอีก แล้วพาบริวาร ๒๐๐ คน ไปสู่สำนักของพี่ชาย ก็เห็นพี่ชายทั้ง ๒ ถือเพศเป็นภิกษุเสียแล้ว ถ้ามก็ได้ความว่าเป็นพรหมจรรย์อันประเสริฐหลังได้ขออุปสมบท

ภาพพระพุทธเจ้าเสด็จไปโปรด ชนกิล ๓ พี่น้อง

ภาพจิตรกรรมบนเพดาน

ภาพจิตรกรรมบนเพดานเป็นภาพดาวล้อมเดือน

เพดานเป็นพื้นสีดำปิดทองคำเปลว บริเวณช่อทาสีแดง ปิดทอง เป็นภาพดาวล้อมเดือนซึ่งเป็นลวดลายที่นิยมมาตั้งแต่สมัยอยุธยา ลวดลาย อาจจะเป็นภาพเขียนสี หรืออาจทำด้วยไม้แกะสลักเป็นรูปดาวมีรัศมี บนเพดานหรือฝ้าเพดาน พระอุโบสถหรือวิหาร ที่มักจะทาฝ้าเพดานที่ทำด้วย ไม้ นั้นเป็นพื้นสีแดง และทาสีดาวเป็นสีทอง การประดับตกแต่งฝ้าเพดาน ในลักษณะรูปดาวก็คือ สัญลักษณ์ที่มีคติความเชื่อทางคติของฝ่ายเถรวาท ที่แสดงว่า พื้นที่อยู่ในพระอุโบสถหรือในพระวิหาร ก็คือ พื้นที่ของสวรรค์ ในชั้นฟ้า ที่อยู่ใกล้กับดวงดาว

สีโดยรวมของภาพจิตรกรรมทั้งหมดเป็นสีแดงอันหมายถึงสัญลักษณ์ ของท้องฟ้าหรือสวรรค์ ซึ่งในอดีตในคติความเชื่อของคนไทย สีของสวรรค์ชั้น ฟ้าคือสีแดง ต่อเมื่อได้ค้าขายติดต่อกับชาวตะวันตกซึ่งวาดภาพทัศนียภาพ ท้องฟ้าเป็นสีฟ้า จึงส่งอิทธิพลต่องานจิตรกรรมไทยทำให้เปลี่ยนสีท้องฟ้าเป็น สีฟ้าในเวลาต่อมา

วิเคราะห์รายละเอียดและสิ่งน่าสนใจในภาพจิตรกรรมฝาผนัง

ส่วนหลักของภาพจิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถวัดจันทบุรี นอกจากจะเขียนภาพเรื่องราวของพุทธประวัติแล้ว ช่างเขียนยังได้สอดแทรกภาพชีวิตเรื่องราวร่วมสมัยไว้เป็นส่วนรองหรือส่วนย่อยอีกด้วย ไม่ว่าจะเป็น วิถีชีวิต วัฒนธรรม ความเชื่อ การแต่งกาย อาคารบ้านเรือนแบบจีน ลวดลายดอกไม้ ผลไม้ หรือสัตว์ที่เป็นตำนานความเชื่อที่เป็นสัญลักษณ์มงคลแบบจีน จนถึงสิ่งเล็กๆน้อยๆซึ่งอาจจะเป็นเกร็ดความรู้ ที่น่าศึกษา อาจตั้งเป็นข้อสังเกตได้ว่าช่างเขียนต้องการแสดงให้เห็นความเจริญของบ้านเมืองในสมัยนั้นที่มีการติดต่อค้าขายกับประเทศจีน และศิลปะที่กำลังเป็นที่นิยมในขณะนั้น จึงได้นำมาถ่ายทอดไว้ในงานจิตรกรรมฝาผนังที่อุโบสถวัดจันทบุรีแห่งนี้ ดังจะได้วิเคราะห์ให้เห็นภาพต่อไปนี้

สถาปัตยกรรมร่วมสมัย

ภาพสถาปัตยกรรมแบบจีน ในงานจิตรกรรม

ภาพอาคารสถาปัตยกรรมที่แสดงให้เห็นการรับอิทธิพลจากจีน เพราะในยุคนั้นการค้าขายกับชาวจีนกำลังเฟื่องฟู ในงานจิตรกรรมเป็นอาคารสองชั้นมุงด้วยกระเบื้องเคลือบ อาจหมายถึงวัดหรือที่อยู่ของชนชั้นสูงที่มีฐานะเป็นที่พักซึ่งเป็นรูปแบบนิยมในสมัยรัชกาลที่ ๓ ดังจะเห็นได้จากวัดวาอารามสมัยรัชกาลที่ ๓ ที่นิยมสร้างแบบศิลปะจีน เช่น วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร เป็นต้น

วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร

วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร หรือวัดจอมทองในอดีต เป็นวัดประจำรัชกาลที่ ๓ ถูกสร้างขึ้นด้วยสถาปัตยกรรมแบบไทยประยุกต์ โดยการผสมผสานศิลปะแบบจีนเข้ากับการสร้างวัดแบบไทย เพราะในยุคนั้นการค้าขายกับชาวจีนกำลังเฟื่องฟู ศิลปะและวิวัฒนาการต่างๆ ของจีนเริ่มเป็นที่นิยมในสังคมไทย ทำให้เกิดเป็นงานศิลปกรรมแบบพระราชนิยมในสมัยรัชกาลที่ ๓ (วัดราชโอรสาราม, ๒๕๖๓, ออนไลน์)

ซุ้มประตู

ภาพซุ้มประตูพระบรมมหาราชวัง และป้อมปราการในงานจิตรกรรม

จิตรกรได้นำรูปแบบพระบรมมหาราชวังในกรุงเทพมหานครมาถ่ายทอดไว้ในงานจิตรกรรมสื่อให้เห็นถึงสถาปัตยกรรมความรุ่งเรืองของไทยยุคต้นกรุงรัตนโกสินทร์

ภาพซุ้มประตู พระบรมมหาราชวังและป้อมปราการ

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ ๑ ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรีโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระบรมมหาราชวังขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางการปกครองของประเทศ และเป็นที่พักสำหรับพระมหากษัตริย์ โดยเริ่มดำเนินการก่อสร้างพร้อมกับการสร้างพระนคร เมื่อ พ.ศ.๒๓๒๕ ทั้งนี้ได้มีการเฉลิมพระราชมนเทียร เมื่อวันที่ ๑๓ มิถุนายน ของปีเดียวกัน ในระยะแรกสร้างด้วยเครื่องไม้ ก่อนที่จะโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระราชมนเทียรพระมหาปราสาท เปลี่ยนเสาระเนียดจากเครื่องไม้เป็น ก่อกำแพงอิฐ สร้างประตูรายรอบพระบรมมหาราชวัง รวมทั้งสร้างวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เป็นพระอารามหลวง แล้วเสร็จเมื่อ พ.ศ.๒๓๒๘ (ประตูชั้นนอกรอบกำแพงพระบรมมหาราชวัง. ๒๕๖๓. ออนไลน์)

อาคารบ้านเรือนของคนไทยวน

ภาพความเป็นอยู่ของไทยวน

จิตรกรได้สอดแทรกวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของไทยวนหรือชาวโยนก ไว้ในงานจิตรกรรมตอนโปรดชาวบ้านและชฎิลสามพี่น้อง ได้แก่ สถาปัตยกรรมพื้นบ้าน เป็นที่อยู่ของไทยวนเส้าให้สระบุรี รวมถึง วัฒนธรรมของไทยวนอีกหลายด้านเช่นการแต่งกาย ทรงผม ประเพณีวิถีชีวิต เป็นต้น จะขออธิบายถึงชาวไทยวนดังนี้ ชนกลุ่มไทยยวน เป็นชนกลุ่มหนึ่งที่มีภาษาพูด และวัฒนธรรม ที่อพยพมาจากภาคเหนือ เมืองเชียงแสน ชนกลุ่มนี้อาศัยอยู่ที่อำเภอเส้าให้ จังหวัดสระบุรี ชาวไทยยวนจะตั้งหมู่บ้านเรียงไปตามริมแม่น้ำป่าสักทั้งสองฟากฝั่ง

ชาวไทยยวนตั้งหมู่บ้านโดยให้วัดเป็นศูนย์กลางชุมชน มีบ้านเรือนตั้งเรียงรายอยู่รอบๆ ในอดีตบ้านเรือนชาวไทยยวนเส้าให้มีลักษณะเป็นแบบเรือนชาวล้านนา ที่เรียกว่า เรือนกาแลและเรือนแบบชาวไทยภาคกลาง

ทางด้านภาษา ชาวไทยยวนเส้าให้จะใช้อักษรธรรม แบบเดียวกับชาวล้านนา ส่วนประเพณีวัฒนธรรมนั้น ก็ยังคงรักษาอยู่ก็คือ ประเพณีสลากภัต ประเพณีถวายปราสาทผึ้ง เป็นต้น การประกอบอาชีพ ชาวไทยยวนอำเภอเส้าให้ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา รับจ้าง ค้าขาย อาชีพเสริมคือทอผ้า

บ้านเรือนที่อยู่อาศัย ชาวไทยยวนนิยมสร้างเป็นเรือนไม้ยกพื้นสูง มีทั้งหลังคาแบบจั่วเดี่ยวและหลังคาจั่วแฝด ซึ่งรูปแบบเรือนที่นิยมทำกันมากคือเรือนจั่วแฝดแบบ “เรือนกาแล” ที่มียอดจั่วเป็นไม้ไขว้กันตัวเรือนผายออก ตกแต่งด้วยการฉลุลดทอนอย่างสวยงาม เรือนชาวไทยยวนมีพัฒนาการจากเรือนเครื่องผูกที่เน้นใช้วัสดุก่อสร้างเป็นไม้ไผ่หลังคาด้วยตับหญ้าคา หรือตับตองตึง (พลวง) ไม้แป้นเกล็ด และดินขอ (กระเบื้องดินเผา) เรือนของชนชั้นผู้นำ เรือนไทยยวนมีโครงสร้างระบบเส้าและคานยกพื้นเรือนสูง มีชั้นบันไดจำนวนเลขคู่ เริ่มสร้างขนาดเล็กที่สุดที่ ๖ เส้า มีหนึ่งห้องนอน หนึ่งชานขนาดใหญ่ ชั้นจะเพิ่มจำนวนพื้นที่ของห้องนอน ชานร่ม ชานแดด (เรือนไทยวน. ๒๕๖๓. ออนไลน์)

ภาพบ้านเรือนที่อยู่อาศัยชาวไทยวน

ประเพณีวิถีชีวิตการทำบุญตักบาตรและทรงผม

การแต่งกายของชาวไทยยวน

การแต่งกายของสตรีชาวไทยยวนในอดีตแต่เดิมนิยมเปลือยท่อนบน นุ่งซิ่นตาต่อตีนต่อเอว เกล้ามวยผมไว้ท้ายทอย เมื่อมีโอกาสพิเศษจึงมัดดอก หรือห่มสรว้ายด้วยผ้าสีพื้นหรือผ้าลายดอก นุ่งซิ่นตีนจกหรือสอดดินเงินดินทองตามฐานะ ภายหลังนิยมสวมเสื้อแขนกระบอกและห่มสไบสรว้ายทับ พร้อมหย่องเครื่องประดับสวยงาม ส่วนบุรุษแต่เดิมนิยมเปลือยท่อนบน นุ่งเค็ดม้าม นุ่งผ้าตัดย สักต้นขา ภายหลังนิยมแต่งชุดราชประแตน และชุดเดี่ยวสะต่อตามสมัยนิยมที่ได้รับอิทธิพลมาจากภาคกลางและชาวตะวันตก

หญิงสาว ไว้ผมยาวเกล้ามวยตกแต่งผมโดยใช้ดอกไม้ไม่วิวหรือปิ่นปักผม นุ่งผ้าซิ่นคล้ายจีบหน้านาง มีลวดลายเป็นริ้วตามขวาง ผ้าที่ใช้เป็นผ้าซิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยยวนและเป็นผ้าที่ทอใช้เอง เรียกว่า "ซิ่นชาวเหนือ ซิ่นโกและซิ่นมุก " ใช้นุ่งในชีวิตประจำวัน

ผู้ชาย ไว้ผมทรงมหาดไทย ไม่สวมเสื้อ นุ่งผ้าโจงกระเบนสีพื้น ค่อนข้างเข้ม เช่นสีดำ สีกรมท่า สีน้ำตาล ใช้ผ้าขาวม้าเคียนเอว

หญิงสาวชาวไทยยวนเป็นกลุ่มชนที่มีความรู้ความสามารถในการทอผ้าเป็นเลิศ จนถึงเป็นเงื่อนไข ในการดำเนินชีวิตว่าการเป็นกุลสตรีไทยยวนที่สมบูรณ์นั้น จะต้องมีความสามารถทอผ้าได้ ยังมีความสามารถทอผ้าได้งามมากเท่าใด ยิ่งทำให้ผู้หญิงคนนั้นเพียบพร้อมมากเท่านั้น (ไทยวน. ๒๕๖๓. ออนไลน์)

ทรงผมของหญิงไทยสมัยโบราณและหญิงชาวเหนือ

ทรงผมของหญิงไทยสมัยโบราณ ซึ่งรวบเข้าไปเกล้าไว้บนหม่อมเป็นห่วงยาว ๆ โดยมากมีเกี้ยวหรือพวงมาลัยสวม เรียกโชนงโชนง โองโชนง ก็ว่า ทรงนี้มีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ทั้งหญิงและชายจะไว้ผมทรงเดียวกัน คือ การไว้ผมยาวแล้วเกล้าเป็นมวยอยู่กลางศีรษะ พร้อมกับมัดเกล้าให้เป็นห่วงยาว ๆ มีเกี้ยวหรือพวงมาลัยสวม โดยสันนิษฐานว่าเหตุการณ์บ้านเมืองในยุคนั้น อยู่ในช่วงร่มเย็นเป็นสุข ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว ไฟรฟ้าหน้าใส ผู้หญิงไทยจึงไว้ผมมวยเกล้า (ผมทรงโชนงโชนง. ๒๕๖๓. ออนไลน์)

ทรงผมโชนงโชนงในงานจิตรกรรม

ผลไม้ต่างประเทศ

ภาพลิ้นจี่ในงานจิตรกรรม

ลิ้นจี่เป็นไม้ผลที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศจีนตอนใต้ ในแถบมณฑล กวางตุ้ง และฟูคเจี้ยน ซึ่งมีการปลูกมานานมากกว่า ๓,๕๐๐ ปีที่แล้ว แล้วค่อยแพร่เข้าสู่ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ส่วนประวัติลิ้นจี่ ในประเทศไทย พบมีการบันทึกหรือเขียนเกี่ยวกับลิ้นจี่ไว้โดย ปาลเลกัวซ์ ที่เขียนไว้ในปี พ.ศ. ๒๓๘๗ ตรงกับสมัยรัชกาลที่ ๔ ซึ่งแสดงว่ามีการแพร่เข้ามาสู่ประเทศไทยตั้งแต่ก่อนปี ๒๓๘๗ แล้ว โดยสันนิษฐานว่า น่าจะแพร่เข้ามาตั้งแต่ที่มีชาวจีนเข้ามาติดต่อกับค้าขายกับคนไทย ซึ่งอาจอยู่ในช่วงก่อนสมัยอยุธยาหรือในช่วงสมัยอยุธยาแล้ว โดยช่วงแรกๆจะมีพื้นที่ปลูกในแถบพระนคร และจังหวัดใกล้เคียง (ลิ้นจี่. ๒๕๖๓. ออนไลน์)

สัญลักษณ์มงคลของจีน

ภาพมังกรและดอกเหมย

ในงานจิตรกรรมมีภาพอันเป็นมงคลที่เป็นสัญลักษณ์ของจีนอยู่หลายภาพ เช่น มังกร ดอกเหมย ดอกท้อ เป็นต้น

“มังกร” เป็นสัตว์ในตำนานตามหลักความเชื่อของจีน อีกทั้งยังเป็นหนึ่งในสัตว์เทพทั้งสี่ที่มีมาตั้งแต่โบราณ ได้แก่ มังกรเขียว หงส์แดง เสือขาว และเต่าดำ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของจักรพรรดิจีน โดยเชื่อกันว่าถ้าหากที่ใดมังกรจะช่วยเสริมเรื่องความมั่งคั่ง พลังอำนาจ และความโชคดีได้ เนื่องจากมังกรสื่อถึงคนที่ยิ่งใหญ่ เกரியงไร ร่ำรวย และแข็งแกร่ง

“ดอกเหมย” สัญลักษณ์แห่งเหมยนั้นมีความหมายที่ดีทั้งต้นเหมยและดอกเหมย ดอกเหมยเป็นสัญลักษณ์ที่หมายถึงความงามอันสดใส บริสุทธิ์ และยังหมายถึงชีวิตใหม่ของวัยรุ่น ต้นเหมยแม้เล็ดดูบอบบาง แต่ความงามอันบอบบางนั้นกลับไม่อ่อนแอไปกับลมหนาว สิ่งเหล่านี้จึงกลายเป็นความประทับใจให้แก่ชนรุ่นหลังทุกยุคทุกสมัยก็จริงเปรียบความงามของดอกเหมยว่า มีกลีบดอกขาวประดุกหิมะและมีก้านเขียวเหมือนสีหยก ดอกเหมยได้รับสมญานามว่า เป็นยอดแห่งความหอมของมวลดอกไม้มานานาชนิด

ในฤดูหนาวมวลดอกไม้ชนิดอื่นจะร่วงโรยและเหี่ยวเฉา มีแต่เพียงดอกเหมยเท่านั้นที่ยังคงความงามและความสดชื่นอยู่จนถึงต้นฤดูใบไม้ผลิ ดังนั้นดอกเหมยจึงเป็นสัญลักษณ์แห่งการมาของฤดูใบไม้ผลิ เมื่อฤดูใบไม้ผลิมาถึงต้นไม้ออกไม้เริ่มผลิใบออกดอกนำความสุขสดชื่นกลับมาอีกครั้ง ดอกเหมยจึงเป็นสัญลักษณ์แห่งตรุษจีนและสัญลักษณ์แห่งความสุขด้วย ในภาพสิริมงคลใช้ในการอวยพรคู่สมรส หากเป็นดอกเหมยคู่กับต้นไผ่ ดอกเหมยจะหมายถึงหญิงความงามไม่ไผ่หมายถึงชายความแข็งแรงงั้นคง (ดอกเหมย. ๒๕๖๓. ออนไลน์)

ปรีศนาธรรม

ภาพปรีศนาธรรม

ในภาพจิตรกรรมภาพนี้ไม่ได้สื่อถึงพุทธประวัติตอนใด ซึ่งผู้เขียนได้ตีความว่างานจิตรกรรมฝาผนังนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อสั่งสอนธรรมทั้งพระภิกษุ และฆราวาส ในภาพแสดงอาคารมีสี่ชั้นมีพระภิกษุนั่งอยู่เต็มทุกชั้นเรียงจากมากไปหาน้อย ชั้นล่างจะมีจำนวนภิกษุมากและค่อยๆลดจำนวนลงในแต่ละชั้น ชั้นบนสุดเป็นภาพพระพุทธรูปเจ้าประทับอยู่พระองค์เดียวในแต่ละชั้นจะมีบันไดทางขึ้นอยู่ด้านนอกมีภิกษุกำลัง ปีนบันไดขึ้นไปด้านบนมีพระภิกษุอีกจำนวนหนึ่งที่อยู่นอกอาคารไม่สนใจฟังธรรมหรือปฏิบัติดังเช่นภิกษุที่อยู่ในอาคาร

ผู้เขียนได้ตีความปริศนาธรรมดังนี้ อาคาร ๔ ชั้นหมายถึง ระดับชั้นของการบรรลุนิพพาน พระภิกษุที่อยู่แต่ละชั้นได้แก่ พระอริยบุคคล ๔ จำพวก ได้แก่ ๑. พระโสดาบัน ๒. พระสกทาคามี ๓. พระอนาคามี ๔. พระอรหันต์

พระอริยบุคคล หมายถึง บุคคลผู้ประเสริฐ ทางพุทธศาสนาถือว่าความเป็นพระอริยบุคคลนั้น กำหนดได้ด้วยการละสังโยชน์ หมายถึงกิเลสที่ผูกมัดสัตว์ไว้ในภพ ใครละได้น้อยก็เป็นอริยบุคคลชั้นต่ำ เมื่อละได้มากก็เป็นพระอริยบุคคลชั้นสูงขึ้น ใครละได้หมดก็เป็นพระอรหันต์ สังโยชน์มี ๑๐ อย่าง เทียบตามส่วนที่พระอริยบุคคล ละได้เป็นลำดับดังนี้

๑. พระโสดาบัน ละสิ่งดังต่อไปนี้

- ๑) สักกายทิฏฐิ – ความเห็นว่าร่างกายเป็นของตน
- ๒) วิจิกิจฉา – ความสงสัยว่าพระรัตนตรัยดีจริงหรือ
- ๓) สีลพตปรัมมาส – การเชื่อพิธีกรรมทางไสยศาสตร์

เมื่อบรรลุปะเป็นพระโสดาบัน ยังต้องเวียนว่ายตายเกิดอีกไม่เกิน ๗ ชาติ แล้วจะบรรลุนิพพาน คือพระอรหันต์

๒. พระสกทาคามี ละชั้นพระโสดาบัน แต่จิตคลายจากราคะ โทสะ และโมหะมากขึ้น เมื่อบรรลุปะเป็นพระสกทาคามี จะเกิดอีกครั้งเดียว

๓. พระอนาคามี ละชั้นพระโสดาบัน พระสกทาคามี และรวมอีก ๒ คือ

๔) กามราคะ - ความติดใจในกามารมณ์

๕) ปฏิฆะ - ความขัดเคืองใจ

เมื่อบรรลุเป็นพระอนาคามี จะเลิกครองเรือน ประพฤติพรหมจรรย์ ตายแล้วจะไปเกิดในพรหมโลก

๔. พระอรหันต์ ละชั้นพระโสดาบัน พระสกทาคา พระอนาคามี และรวมอีก ๕ คือพระอริยบุคคล

๖) รูปราคะ - ความติดใจในรูป เช่นชอบของสวยงาม

๗) อรูปราคะ - ติดใจในของไม่มีรูป เช่นความสรรเสริญ

๘) มานะ - ความยึดถือว่าตัวเป็นนั่นเป็นนี่ เช่นติดในสมณศักดิ์

๙) อุทธัจจะ - ความฟุ้งซ่านแห่งจิต ไม่สงบใจ

๑๐) อวิชชา - ความไม่รู้หรือยลสิ่ง

เมื่อบรรลุเป็นพระอรหันต์ หากสิ้นชีวิตแล้วจะไม่เกิดอีก (พระอริยบุคคล. ๒๕๖๓. ออนไลน์)

ภาพปริศนาธรรม

ในภาพมีพระสงฆ์อีกจำนวนหนึ่งที่ไม่สนใจปฏิบัติธรรม ไม่ฟังธรรม ได้แต่ปฏิบัติกิจของสงฆ์โดยทั่วไปเช่น ชักจีวร จำวัด นั่งชูปชบนินทา พระภิกษุเหล่านี้ไม่มีทางที่จะได้เป็นอริยบุคคล นี่อาจเป็นภาพที่ต้องการเขียนเพื่อสอนธรรมให้กับพระภิกษุที่เกี่ยวข้องร้านก็อาจเป็นได้

การแต่งกายของพระภิกษุแบบจีน

ภาพการแต่งกายของพระภิกษุซึ่งแตกต่างจากพระภิกษุไทย

ในภาพจิตรกรรมนอกจากการได้รับอิทธิพลจีนด้านสถาปัตยกรรมแล้ว อิทธิพลอีกอย่างหนึ่งที่พบคือการวาดภาพพระภิกษุที่แต่งกายแบบพระจีน ซึ่งความแตกต่างที่ว่าเป็นพระภิกษุไทยจะไม่ใส่กางเกง แต่พระสงฆ์ฝ่ายอนันมิกายและพระฝ่ายจีนจะสวมเสื้อและกางเกง ครองจีวร และไม่โกนคิ้ว ส่วนพระสงฆ์ฝ่ายเถรวาทครองสบง จีวร สังฆาฏิ และโกนคิ้ว

ทหารวัง

ภาพทหารรักษาวัง นุ่งผ้าโสร่งตาทามากรุก ไม่สวมเสื้อ มีผ้าคลุมศีรษะ
กำลังหลับ ภาพการวางปืนยาวและตะเกียง

ภาพการวางปืนของทหารในช่วงสงครามโลกที่มีลักษณะคล้ายกับการวางปืนในงานจิตรกรรม
จิตรกรต้องเคยเห็นการวางอาวุธแบบนี้มาก่อนหรือเป็นคนที่มีความรู้เกี่ยวกับอาวุธปืน
พอสมควร จึงสามารถถ่ายทอดออกมาได้อย่างสมบูรณ์ และถูกต้องในงานจิตรกรรม

ต้นตาล

ภาพต้นตาลเป็นสัญลักษณ์ ของคนยวนเส้าให้ จิตรกรได้สอดแทรกภาพต้นตาลไว้บ้างเพื่อให้
รู้ว่าที่นี่เป็นถิ่นของชาวไทยวน ดังตำนานที่ว่าชาวไทยวน ที่มาตั้งถิ่นฐานที่หมู่บ้านนี้
ที่มีต้นตาลขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก ในบริเวณชุมชนจึงเรียกชุมชนนี้ว่า “ต้นตาล”

บ้านต้นตาล เป็นชุมชนชาวไทยวน ที่อพยพมาจาก”เมืองเชียงแสน ปัจจุบันคือบริเวณอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ซึ่งในอดีตเรียกว่า” แคว้นโยนกนคร” หรือ”โยนกนาคนคร” ตอนปลายของสงครามเก้าทัพ ตรงกับปีพุทธศักราช ๒๓๔๗ รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ ๑) ซึ่งถูกกวาดต้อนมาเพื่อที่จะไปเมืองหลวงและมีบางส่วนที่ได้ตั้งถิ่นฐานที่แถบบริเวณลุ่มน้ำป่าสัก ซึ่งปัจจุบันเป็นเมืองสระบุรีตอนล่าง คืออำเภอเสาไห้ บริเวณตำบลสวนดอกไม้ เสาไห้ ศาลาไทย บางส่วน จี๊วแกม หัวปลวก บ้านยางบางส่วน และตำบลต้นตาล (บ้านต้นตาล. ๒๕๖๓. ออนไลน์)

หอกกลอง

ภาพหอกกลองในงานจิตรกรรม

ในภาพจะเห็นหอกลองอยู่ด้านหลังพระราชวัง หอกลอง คืออาคารประเภทหนึ่งในงานสถาปัตยกรรมไทย ซึ่งก่อสร้างในวัด บางแห่ง ใช้เป็นอาคารสำหรับแขวนกลองเพื่อใช้ตีบอกสัญญาณเวลาแก่พระสงฆ์ในการลงทำวัตรและประกอบกิจของสงฆ์ ในสมัยโบราณมีการใช้ประโยชน์จากกลองเป็นอย่างมาก ตั้งแต่ระดับกลุ่มชน ในฐานะเครื่องดนตรี กองทัพในฐานะกลองศึก และบ้านเมืองในฐานะที่ใช้ตีบอกสัญญาณต่าง ๆ ในความเป็นอยู่ประจำวัน แม้แต่วัดในพระพุทธศาสนา ก็ใช้ประโยชน์จากสัญญาณการตีกลอง ในการปฏิบัติกิจประจำวัน ในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีการสร้างหอกลองประจำเมือง โดยให้อยู่ในความควบคุมดูแลของกรมพระนครบาล ลักษณะของหอกลองเป็นหอกสูงสามชั้น สร้างด้วยไม้ สูง ๑ เส้น ๑๐ วา หลังคาเป็นทรงยอดสูง(หอกลอง. ๒๕๖๔. ออนไลน์)

โคมจีนหรือเต็งลั้ง

ภาพโคมไฟแบบจีน

โคมจีนสีแดงเป็นสัญลักษณ์มงคลอย่างหนึ่งของจีนที่ปรากฏอยู่ในงานจิตรกรรม คนเชื้อสายจีนก็มักจะประดับประดาหน้าบ้านด้วยโคมจีนสีแดง ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ว่าเป็นบ้านคนเชื้อสายจีนอยู่อาศัย โคมจีนเป็นเครื่องชี้้นำให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อของคนจีนได้มองเห็นบ้านที่ห้อยโคมจีนก่อน และช่วยให้คนในบ้านนี้มีความสุขความเจริญความร่ำรวย และยังหมายถึงแสงสว่างโชติช่วงชัชวาล นอกจากนี้ สีของโคมจีนก็ยังมีความหมาย โคมจีนสีแดงเป็นสีโชคลาภวาสนา เป็นสีมงคลของคนจีน (โคมจีน. ๒๕๖๔. ออนไลน์)

สำเภาจีน

ภาพสำเภาจีนในงานจิตรกรรม

ในงานจิตรกรรมจะปรากฏภาพสำเภาจีนในทศชาติชาดก ตอนมหาชนกชาดก จิตรกรพยายามเขียนอักษรจีนไว้บนใบของสำเภา

สำเภา เป็นเรือที่มีท้ายเรือสูงและยื่นออกไป หัวเรือต่ำ มีจุดเด่นที่ใช้ใบแขวนชนิดที่มีพรวนใบ (ก้างใบ) ซึ่งมีลักษณะคล้ายพัดขนาดใหญ่ ใบแขวนแบบนี้มีใช้กับเรือต่าง ๆ หลายชนิดในแถบเอเชียอาคเนย์ แต่บางเรือ

สำเภาบางลำที่มีการติดเครื่องยนต์จะไม่ใช้ใบ ส่วนเรืออื่น ๆ ใช้ใบแฉวนชนิดตั้ง ขอบล่างของใบข้างหนึ่งผูกยึดกับโคนเสา

เรือสำเภาจีน ชาวจีนเป็นชาติที่มีความสามารถในการต่อเรือและเดินเรือเป็นอย่างมาก เรือสำเภามหาสมบัติ สร้างขึ้นเมื่อสมัย ฮองเต้จูตี้ ของราชวงศ์หมิง (ค.ศ. ๑๔๒๑-๑๖๕๐) เป็นเรือที่มีขนาดใหญ่โตมาก มีความยาวถึง ๔๘๐ ฟุต และ กว้างถึง ๑๘๐ ฟุต ในการต่อเรือลำนี้ต้องใช้ช่าง ทั้งช่างไม้ และ ช่างทำใบ รวมกันเป็นหมื่นคนเลยทีเดียว จีนเป็นประเทศแรกที่คิด และสร้างเรือสำเภาขึ้นมาก่อนชาติตะวันตกถึง ๕๐๐ ปี

ในอดีตเรือสำเภาจีนคือ ราชนิแห่งท้องทะเล เป็นจุดเริ่มต้นของ การค้าขาย การเดินทาง รวมถึงการเผยแพร่ อารยธรรม ในสมัยก่อนจะใช้เรือสำเภาบรรทุกสินค้ามีค่า เช่น ผ้าไหม ทองคำ หยก เครื่องลายคราม โดยบรรทุกสินค้ามีค่าเหล่านี้ไว้ที่ใต้ท้องเรือ (สำเภาจีน. ๒๕๖๔. ออนไลน์)

ภาพเรือสำเภาจีนจำลอง

สรุป

อุโบสถวัดจันทบุรีเป็นอาคารก่ออิฐถือปูนที่ปรากฏร่องรอยหลักฐานว่าสร้างในราวรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. ๒๓๖๔ หน้าบันก่ออิฐฉาบปูน ประดับลวดลายปูนปั้น ด้านบนสุดปั้นเป็นรูปดอกไม้ประดับด้วยถ้วยชามกระเบื้องเคลือบแบบสังคโลกเป็นเกสร รายล้อมด้วยกลีบดอกและลายปูนปั้น ภายในมีจิตรกรรมที่สวยงามแปลกตา ที่ผนังเบื้องหน้าพระประธาน ด้านล่างเขียนภาพพุทธประวัติ เนื้อช่องประตู เป็นภาพตอนมารผจญ ที่ผนังระหว่างช่องประตู เขียนตอนเสด็จออกมาหาภิเนกกรรมผนังด้านหลังพระประธาน เขียนภาพมานลายพุ่มข้าวบิณฑ์ก้านแย่งแหวกออกเป็นพื้นหลังสีแดงเข้ม พื้นหลังบรรจุภาพดอกไม้ ผลไม้ ที่มาจากต่างประเทศ ผนังด้านข้างตอนบนเนื้อช่องหน้าต่าง เขียนภาพเทพชุมนุมทั้งสองด้าน ผนังระหว่างช่องหน้าต่างเขียนภาพประกอบธรรม ทางขวาของพระประธานเขียนภาพทศชาติชาดก ๕ ชาติ คือ เตมียชาดก มหาชนกชาดก สุวรรณสามชาดก เนมิยราชชาดก และมโหสถชาดก ทางซ้ายเขียนภาพพุทธประวัติ ปรีชาธรรม เหล่าเทพชุมนุมต่างประนมหัตถ์ นั่งเรียงรายหันหน้าเข้าสู่การะพระพุทธรูปเจ้า ระหว่างเทพและยักษ์ คั่นด้วยพุ่มข้าวบิณฑ์ ในลักษณะเครื่องบูชา พื้นหลังเขียนลายดอกไม้ร่วง ถัดขึ้นไปเขียนภาพเฟื่องอุบะดอกไม้ ปลายสุดของจิตรกรรมฝาผนังทั้งสองด้าน เป็นภาพพระพุทธรูปประทับนั่งขัดสมาธิบนบัลลังก์ดอกบัว

ความโดดเด่นของจิตรกรรมในอุโบสถ อยู่ที่การสอดแทรกวัฒนธรรมไทยจีนและวิถีชีวิตของชาวไทยวนไว้ในภาพเช่นฉากบ้านเรือน ผู้คนในท้องถิ่น ภาพเรือนแบบล้านนา หรือไทยวน เห็นได้จากกาแลเหนือจั่วบ้าน ฝาเรือนผายออก ยกใต้ถุนสูง หลังคามุงด้วยแป้นเกล็ด หญิงชาวบ้านห่มผ้าเฉวียงบ่า นุ่งผ้าซิ่นยาว เกล้ามวย บางคนไว้ผมมวยแบบลาว เด็กเปลือยกายไว้ผมจุกชายไทยวนนุ่งผ้า ห่มผ้าขาวม้าเฉวียงบ่าขณะทำบุญ ไว้ผมทรงฝาละมี คือ โคนรอบศีรษะ เหลือเฉพาะบริเวณกระหม่อม ซึ่งเป็นทรงผมที่นิยมในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ภาพบ้านของคหบดีชาวจีน เป็นตึกสองชั้นก่ออิฐถือปูน

หลังคามุงกระเบื้องกาบ ประตุน้ำต่างและหน้าจั่วประดับรูปผลไม้ดอกท้อ
รั้วบ้านเป็นกำแพงล้อมรอบ ประตูกำแพงเป็นซุ้มโค้งแบบจีน เป็นต้น

บรรณานุกรม

- โคมจिन. (๒๕๖๔). สืบค้นเมื่อ ๔ มกราคม ๒๕๖๔. จาก <https://talk.mthai.com/inbox/๓๖๖๐๓๒.html>
- จังหวัดสระบุรี. (๒๕๖๓). สืบค้นเมื่อ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๓. จาก <https://th.wikipedia.org/>
- ดอกเหมย. (๒๕๖๓). สืบค้นเมื่อ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๖๓. จาก <https://th.wikipedia.org/>
- ไทยวน. (๒๕๖๓). สืบค้นเมื่อ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๓. จาก <https://art-culture.cmu.ac.th/>
- ประตู่ชั้นนอกรอบกำแพงพระบรมมหาราชวัง. (๒๕๖๓). สืบค้นเมื่อ ๘ ธันวาคม ๒๕๖๓. จาก <https://siamrath.co.th/n/๑๔๕๗๑๕>
- บ้านต้นตาล. (๒๕๖๓). . สืบค้นเมื่อ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๓. จาก <https://www.thaitambon.com/>
- พระอริยบุคคล. (๒๕๖๓). สืบค้นเมื่อ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๖๓. จาก <https://www.lib.ru.ac.th/miscell๒/?p=๘๕๕>
- ผมทรงโขงโขดง. (๒๕๖๓). สืบค้นเมื่อ ๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๓ จาก <https://www.facebook.com/tongthanim/posts/๘๑๘๘๔๒๔๗๑๔๗๐๐๐๘/>
- मारผจญ. (๒๕๕๖). สืบค้นเมื่อ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๖๓ จาก http://www.buddhiststudies-nrru.net/?page_id=๘๖๔๙
- เรือนไทยวน. (๒๕๖๓). สืบค้นเมื่อ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๖๓. จาก https://www.matichonweekly.com/column/article_๒๐๕๙๘๘๔
- ลลิตา อัครสกุลฤๅชา. (๒๕๖๒). สัญลักษณ์มณฑลจันทน์ภายในกรอบหน้าบันพระอุโบสถวัดสามพระยา ศิลปะพระราชนิยมสมัยรัชกาลที่ ๓ แห่งย่านบางลำพู. สืบค้นเมื่อ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๓. จาก <http://banglamphumuseum.treasury.go.th/news>

บรรณานุกรม (ต่อ)

ลินจี. (๒๕๖๓). สืบค้นเมื่อ ๑๗ ธันวาคม ๒๕๖๓. จาก

<https://puechkaset.com/>

วัดจันทบุรี. (๒๕๖๓). สืบค้นเมื่อ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๓. จาก

http://www.teethiao.com/th/view_travel.php?tid=๒๗๒๗

วัดราชโอรสาราม. (๒๕๖๓). สืบค้นเมื่อ ๑๘ ธันวาคม ๒๕๖๓. จาก

<https://th.wikipedia.org/wiki/>

สำเภajian. (๒๕๖๔). สืบค้นเมื่อ ๔ มกราคม ๒๕๖๔. จาก<http://www.chiangmaimodelsail.cmru.ac.th/>

หอกลอง. (๒๕๖๔). สืบค้นเมื่อ ๕ มกราคม ๒๕๖๔. จาก<http://www.wikipedia.org>

หลวงพ่พุทธรโสธร. (๒๕๖๓). สืบค้นเมื่อ ๑๘ ธันวาคม ๒๕๖๓. จาก

<http://www.wikipedia.org>

จัดพิมพ์เผยแพร่

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

ที่ปรึกษา

ผศ.จินตนา เวชมี

อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

ผศ.วิไลวรรณ ฉ่ำพิรุณ

ผู้ทรงคุณวุฒิสำนักศิลปะและวัฒนธรรม

อาจารย์เชาวนาท เฟื่องสุข

ผู้ทรงคุณวุฒิสำนักศิลปะและวัฒนธรรม

นายธีรสินทร์ กิ่งจำปา

ผู้ทรงคุณวุฒิสำนักศิลปะและวัฒนธรรม

ผู้ศึกษาค้นคว้า

ผศ.ดร.จตุริช อนุกุล

ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม

ผู้ดำเนินการ

อาจารย์ภาคภูมิ เฉลิมวัฒน์

รองผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม

อาจารย์ณฤทธิ์ ประจงแต่ง

รองผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม

นางสาวสมดา วินิจำธร

หัวหน้าสำนักงานผู้อำนวยการฯ

นางสาวชุติมา อิ่มนิรันดร์

เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป

นางสาวณัฐวรัศม์ ดอกไม้งาม

นักวิชาการศึกษา

นายสุชาติ อ่อนสันทัต

ผู้ปฏิบัติงานบริหาร

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

ถ.นารายณ์มหาราช ต.ทะเลชุบศร อ.เมืองลพบุรี จ.ลพบุรี ๑๕๐๐๐

โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๓๖๔๑ ๓๐๙๖

www.culture.tru.ac.th

